

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2024-2-11>

О. Р. Онишко

Класичний приватний університет, Запоріжжя, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7132-4075> – О. Р. Онишко

onyshko50@ukr.net

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ АДАПТАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ТОВАРОЗНАВСТВА ТА КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Трансформація економічної системи в Україні ставить нові вимоги до рівня знань і вмінь майбутніх фахівців. Найважливіше завдання сучасних закладів освіти – підготовка компетентного, гнучкого, конкурентоспроможного фахівця, який здатний досягати поставлених цілей у професійній діяльності в умовах мінливості, підвищення конфліктності сучасного суспільства за рахунок володіння методами розв'язання різних видів професійних завдань, ефективно виконувати функціональні обов'язки на обійманій посаді. Фахівці з товарознавства та комерційної діяльності мають виконувати такі функції: технологічну, контрольну, управлінську, організаційну. Отже, функції кваліфікованого фахівця місткі та багатопланові. У статті розглядається актуальна проблема підготовки у навчальних закладах майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності. Майбутні фахівці повинні бути підготовлені до виконання професійних завдань. Рівень їх професіоналізму та адаптація у прямій залежності від педагогічного контенту навчального процесу. Підкреслюється необхідність розвивати не тільки окремі професійно важливі навички у студентів, а й сприяти формуванню професійної адаптації.

Процес професійної адаптації фахівців-початківців – це творче пристосування до нових умов професійної самореалізації, під час якого у них проявляються здобуті знання та навички, уміння розвивати самоосвіту й самовиховання, готовність до попередження конфліктів, налагодження взаємодії з клієнтами, колегами, керівництвом.

Різниця в організації, завданнях і умовах освітнього процесу у вищій школі та професійною діяльністю створює своєрідний бар'єр, який необхідно подолати молодому фахівцю, щоб включитися в нові умови роботи за фахом. Поряд із характеристикою важливих для професійної діяльності навичок, описуються умови, методи та засоби їх розвитку в освітньому середовищі.

Охарактеризовано сукупність обставин (соціально-психологічних, психофізіологічних), що ускладнюють професійну адаптацію. З огляду на це, виникає необхідність модернізації професійної підготовки: актуальним є обґрунтування педагогічних умов та психолого-педагогічних умов, побудова внутрішніх мотивів (стимулювання внутрішньої мотивації, тренінги з розвитку комунікації, лідерства), розуміння мети навчання та перспективи майбутньої професійної діяльності, які сприятимуть ефективності адаптації майбутніх фахівців.

Педагогічна система не може успішно функціонувати та мати розвиток без визначеного комплексу педагогічних умов. Для підготовки майбутніх фахівців із товарознавства та комерційної діяльності необхідно визначити саме ті, що сприятимуть професійній адаптації.

Ключові слова: педагогічні умови, професійна адаптація, ефективність, майбутні фахівці з товарознавства та комерційної діяльності.

О. Р. Onysko

Classic private university, Zaporizhzhia, Ukraine

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF PROFESSIONAL ADAPTATION OF FUTURE SPECIALISTS IN COMMODITY SCIENCE AND COMMERCIAL ACTIVITY

The transformation of the economic system in Ukraine places new demands on the level of knowledge and skills of future professionals. The most important task of modern educational institutions is to train

competent, flexible, competitive specialists who can achieve their professional goals in the face of changing conditions, increasing conflict in contemporary society by mastering methods of solving various professional problems, and effectively performing functional duties in their positions. Specialists in commodity research and commercial activities should perform the following functions: technological, control, managerial, and organizational. Thus, the functions of a qualified specialist are capacious and multifaceted.

The article deals with the urgent problem of training future specialists in commodity science and commercial activity in educational institutions. Future specialists should be prepared to perform professional tasks. The level of their professionalism and adaptation directly depends on the pedagogical content of the educational process. The need to develop not only certain professionally essential skills in students, but also to promote the formation of professional adaptation is emphasized.

The process of professional adaptation of novice specialists is a creative adaptation to the new conditions of professional self-realization, during which they demonstrate the acquired knowledge and skills, the ability to develop self-education, readiness to prevent conflicts, and establish interaction with clients, colleagues, and management.

The difference in the organization, tasks and conditions of the educational process in higher education and professional activity creates a kind of barrier that a young specialist needs to overcome in order to get involved in the new working conditions in his or her specialty. Along with the characterization of skills important for professional activity, the conditions, methods and means of their development in the educational environment are described.

A set of circumstances (socio-psychological, psychophysiological) that complicate professional adaptation is characterized. In view of this, there is a need to modernize professional training: it is important to substantiate pedagogical conditions and psychological and pedagogical conditions, to build internal motives (stimulation of internal motivation, trainings in communication and leadership development), to understand the purpose of studies and prospects for future professional activity, which will contribute to the effectiveness of adaptation of future specialists. The pedagogical system cannot function successfully and develop without a certain set of pedagogical conditions. To train future commodity and commercial specialists, it is necessary to identify those that will facilitate professional adaptation

Key words: pedagogical conditions, professional adaptation, efficiency, future specialists in commodity science and commercial activity.

Постановка проблеми. Ефективність професійної адаптації фахівців з вищою освітою зумовлена сучасними запитами з боку суспільства, роботодавців, ринку праці тощо. Майбутні молоді спеціалісти повинні бути не лише фахівцями у своїй галузі, а також вміти включатися в нові форми роботи, бути конкурентними, успішно рухатися до мети – професійного утвердження. З огляду на це, перед сучасною педагогічною наукою постає питання підготовки майбутніх фахівців для роботи в нових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців приділяли свою увагу такі вчені, як А. Алексюк, О. Антонова, О. Антонов, О. Вознюк, І. Гириловська, О. Дубасенюк, Л. Короткова, С. Левченко, О. Самойленко, Н. Сидорчук, О. Федорова, Н. Щерба, С. Яценко, та ін. Український науковець-педагог А. Алексюк активно проводив дослідження лекцій, щоб забезпечити суттєве підвищення їх рівня, розробляв проблеми дидактики, розглядав її як складову педагогіки, глибоко розумів проблеми педагогіки як науки. О. Федорова у своїх працях звертає увагу на педагогічні умови підготовки студентів та удосконалення підготовки майбутніх фахівців. Також у педагогічній науці є низка праць, присвячених

проблемам адаптації особистості (О. Безпалько, В. Бобрицька, Г. Васянович, С. Вдович, О. Галус, Л. Коваль та ін.). Так, О. Галус досліджував професійну адаптацію студентів в умовах ступеневого педагогічного закладу вищої освіти. Однак, незважаючи на велику кількість наукових робіт, проблема професійної адаптації залишається актуальною. У цій статті ми розглянемо педагогічні умови професійної адаптації майбутніх фахівців із товарознавства та комерційної діяльності.

Мета статті – обґрунтування педагогічних умов, які сприятимуть професійній адаптації і тим самим забезпечать підвищення якості професійної підготовки з товарознавства та комерційної діяльності і розкриття специфіки процесу професійної адаптації.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку національної системи освіти в Україні проблема професійної адаптації майбутніх фахівців є актуальною. Процеси професійної адаптації є об'єктом дослідження педагогіки, психології як у нашій країні так і закордоном. Перехід суспільства до ринкової економіки зумовив появу ринку праці з його досить високими вимогами до рівня кваліфікації майбутніх працівників, що загострює проблему професійної адаптації фахівців.

Трансформація економічної системи в Україні має потребу в корінних змінах у системі підготовки сучасних кадрів для сфери торгівлі. Товарознавство та комерційна діяльність є складовими елементами економіки. Попит на фахівців цього спрямування на ринку праці має стійку динаміку зростання, оскільки розвиток малого, середнього та великого торговельного бізнесу вимагає компетентного, конкурентоспроможного працівника. Успіх роботи залежить від фахових компетентностей: вміння адаптуватися та проявляти ініціативу і самостійність у ситуаціях, які виникають у професійній діяльності; вміння швидко реагувати і діяти; здатності спілкуватися та мотивувати людей; готовності попереджати конфлікти; визначеності та наполегливості щодо поставлених завдань і обов'язків; уміння передбачати ризики. На фахівців даного напрямку покладаються такі функції діяльності: технологічна, контрольна, управлінська й організаційна.

У зв'язку з вищезазначеним виникає необхідність модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців. Саме на це повинна бути направлена організаційна, навчальна та наукова діяльність педагогічних колективів провідних навчальних закладів держави. Сучасна торгівля потребує фахівців, здатних творчо працювати в нових економічних умовах, показувати цікаві нестандартні управлінські рішення. Фахівці-товарознавці в Україні готуються за фахом «Товарознавство і комерційна діяльність», яка спрямована на підготовку фахівців для товарознавчо-комерційної діяльності з асортименту, якості товарів, збереження якості в процесі руху товару від виробника до споживача і забезпечення ефективної комерційної діяльності на ринку. Постає необхідність у розробці нових підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців із товарознавства та комерційної діяльності, переорієнтації професійних цінностей, переосмислення мети, змісту й технологій навчання для забезпечення формування управлінської компетентності, толерантності, культури спілкування, що необхідно будь-якому сучасному фахівцю, зокрема товарознавцю, професійна діяльність якого потребує постійної взаємодії у сфері «людина-людина» [4].

З огляду на це актуальним є виокремлення й обґрунтування педагогічних умов професійної адаптації фахівців з вищою освітою. У ході аналізу науково-педагогічної літератури встановлено, що більшість вчених, досліджували проблему поняття «педагогічні умови» стосовно певного виду діяльності. Педагогічна система не може функціонувати та мати розвиток без комплексу педагогічних умов.

У педагогіці умова – це обставина, фактор та сукупність заходів, що впливають на функціонування педагогічної системи [7].

У науково-педагогічній літературі умови визначаються як обставини, що мають вагомий вплив на педагогічну діяльність та педагогічний процес у цілому. Педагоги розглядають умову як сукупність різних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на фізичний, моральний, психічний розвиток людини, формування особистості, її поведінку, виховання і навчання [6].

Взявши до уваги думки вчених, професійні вимоги, можна виділити педагогічні умови, здатні забезпечити ефективну підготовку майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності: застосування науково-методичного й інформаційного забезпечення, використання міжпредметної координації у вивченні професійних та гуманітарних дисциплін, розвиток позитивної мотивації, впровадження культурологічного підходу до професійної діяльності.

Культурологічний підхід сприяє особистісному зростанню (самовизначенню, саморозвитку, професійній самореалізації); культурі спілкування та комунікації; професійній самоосвіті й самовиховання у результаті чого більш сильно виявляється покликання до обраної професії, складаються гармонійні міжособистісні стосунки (у професійному колективі, з роботодавцем, з партнерами).

Комунікативна компетентність – основна умова ефективного спілкування (конструктивного діалогу), зокрема необхідно розвивати навички встановлення й підтримання довірливого контакту, активного слухання, уточнення, надання зворотного зв'язку й організації процесу комунікації. Як зазначає С. Вдович, високий рівень мовної підготовки та розвинуті комунікативні навички сприяють успішній адаптації студентів до майбутньої самостійної продуктивної трудової діяльності, їх пристосуванню до роботи на конкретному підприємстві, до особливостей робочого місця й організації праці. Молоді фахівці повинні вміти ефективно використовувати набуті знання, вміння і навички, тому вже у процесі навчання слід забезпечити належні умови для їх професійної адаптації [2, с. 224].

Найуспішніше адаптуються у закладі вищої освіти та у професійній діяльності ті студенти, у яких розвинуті такі компоненти особистості:

– мотивація (прагнення успішно виконати поставлені навчально-професійні завдання, інтерес до управлінської праці, прагнення до успіху і розкриття свого менеджерського потенціалу);

– емоційність (відчуття відповідальності, впевненості в собі, в успіху справи, натхнення);
– прагнення до пізнання (розуміння значущості обов'язків, завдань, знання засобів досягнення мети, усвідомлення можливих ситуаційних змін);
– вольові якості (управління собою і мобілізація сил, зосередження на завданні, відвернення від шкідливих чинників, що заважають подоланню невпевненості й сумнівів) [1].

Дослідники визначають такі психолого-педагогічні умови формування мотивації досягнень у студентів:

– створення підтримуючого і безпечного навчального середовища;
– розвиток внутрішньої мотивації;
– індивідуалізація навчання для пошуку власного шляху до успіху і досягнень;
– розвиток саморегуляції та відповідальності за власні досягнення;
– формування реалістичних і досяжних цілей для бачення власного прогресу [3].

Різниця між організацією, завданнями й умовами освітнього процесу в навчальних закладах та професійною діяльністю створює своєрідний бар'єр, який необхідно подолати майбутньому фахівцю, щоб бути конкурентним, активно включитися в нові форми роботи, успішно рухатися до мети – професійного й особистісного становлення. Оволодіння новими способами діяльності, звикання до змінених форм організації професійної роботи фахівця-початківця здійснюється у межах тривалого періоду – адаптації [1].

Процес професійної адаптації – це творче пристосування до нових умов самореалізації, під час якого формуються такі якості: здатність до раціональної організації професійної діяльності, колективного та особистого режиму праці, систематичної роботи з професійної самоосвіти й самовиховання, у результаті чого утверджується покликання до обраної професії.

Процес адаптації може проходити у такій послідовності: оцінка рівня підготовки майбутнього фахівця; орієнтування в напрямках роботи та завданнях, які потрібно буде вирішувати згідно виду діяльності; введення у колектив; бажання допомогти молодому фахівцю; поєднання можливостей людини і вимог професії.

Для ефективнішої професійної адаптації майбутніх фахівців із товарознавства та комерційної діяльності необхідно звернути увагу на вивчення культури професійного діалогу. Вони повинні вміти вільно організовувати діалог із партнерами, використовувати інформаційно-комунікаційні технології для обміну інформацією, усвідомлювати роль культури діалогу [5].

Отримання та засвоєння студентами значної кількості інформації щодо професійної діяльності сприяє розумінню особистісної значущості набутих знань, умінь, сформованого досвіду і в результаті – підвищенню рівня впевненості у собі; пошуку оптимального варіанту вирішення професійних проблем, який гарантує успіх у розв'язанні ситуацій у процесі самостійної професійної діяльності; вмінню передбачати наслідки конкретних дій, як своїх, так і партнерів, швидко адаптуватися до зміни ситуації [5].

Інноваційні трансформаційні підходи до навчання передбачають формування сучасної моделі випускника, який повинен відповідати вимогам, бути висококомпетентним, здатним до комунікації з іншими людьми.

У цьому контексті перед педагогами закладів вищої освіти постає відповідальне завдання – забезпечити високопрофесійну підготовку фахівців із товарознавства та комерційної діяльності.

Висновки. Отже, підготовка майбутніх фахівців із товарознавства та комерційної діяльності до професійної діяльності передбачає дотримання охарактеризованих у статті педагогічних умов, які забезпечують впровадження в освітній процес активних методів і сучасних форм навчання, інноваційних освітніх технологій, міжпредметну координацію під час вивчення професійних та загальногуманітарних дисциплін, формування ціннісного ставлення, позитивної мотивації та професійних компетентностей.

Список літератури:

1. Бобрицька В. І. Педагогічні умови професійної адаптації молодих фахівців з вищою освітою. *Освітологічний дискурс: електронне наукове видання*. 2015. №3 (11). С. 13–21.
2. Вдович С. М. Особливості мовної підготовки учнів ПТНЗ у контексті професійної адаптації. Гуманітарні основи професійної адаптації майбутніх фахівців: монографія / За ред. Г. П. Васяновича, С. М. Вдович. Львів: Сполом, 2009. С. 223–253.
3. Доцевич Т. І. Психолого-педагогічні умови формування мотивації досягнень у студентів. *Наукові перспективи*. 2024. № 9 (51). С. 1179–1191.
4. Клімова А. М. Формування управлінської компетентності майбутніх фахівців з товарознавства в системі професійної освіти. Професійна освіта: теоретичні та прикладні аспекти формування компетентності майбутніх фахівців: колективна монографія. Ч. 1 / І. І. Доброскок та ін.; керівник авторського колективу І. І. Доброскок. Переяслав Хмельницький: Домбровська Я. М., 2016. С. 327–383.
5. Крамаренко Т. В. Реалізація моделі формування в майбутніх фахівців з товарознавства та комерційної діяльності культури професійного діалогу.

логу засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Вісник університету ім. Альфреда Нобеля. Сер. «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2018. № 1 (15). С. 136–142.

6. Рябова Ю. М. Педагогічні умови як складова підготовки до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі. *Наукові праці. Педагогіка*. 2017. Вип. 291. Т. 303. С. 38–41.

7. Шевель Б. О. Формування фахових компетенцій майбутніх інженерів-педагогів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: дис. ... канд. педагог. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2011. 255 с.

References:

1. Bobrytska, V.I. (2015). Pedagogical conditions of professional adaptation young specialists with higher education]. *Osvitolohichniy dyskurs: elektronne vydannia – Educational discourse: electronic scientific edition*, 3 (11), 13–21 [in Ukrainian].

2. Vdovych, S. M. (2009) Osoblyvosti movnoyi pidhotovky uchniv PTNZ u konteksti profesiynoyi adaptatsiyi [Peculiarities of language training of vocational school students in the context of professional adaptation]. *Humanitarni osnovy profesiynoyi adaptatsiyi maybutnikh fakhivtsiv: monohrafiya – Humanitarian foundations of professional adaptation of future specialists : monograph*. L'viv, 223–253 [in Ukrainian].

3. Dotsevych, T.I. (2024). Psykholoho-pedahohichni umovy formuvannia motyvatsii dosiahnen u studentiv [Psychological and pedagogical conditions formation of motivation for achievement in students]. *Naukovi perspektvyvy – Scientific perspectives*, 9 (51), 1179-1191 [in Ukrainian].

4. Klimova, A.M. (2016). Formuvannia upravlinskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv z tovaroznavstva v systemi profesiinoyi osvity [Formation of managerial competence of future specialists in commodity science in the professional education system]. *Profesiina osvita: teoretychni ta prykladni aspekty formuvannia kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv: kolektyvna monohrafiya Ch.1. Professional education: theoretical and applied aspects of competence formation of future specialists: collective monograph P.1. Pereyaslav Khmelnytskyi*, 327–383 [in Ukrainian].

5. Kramarenko, T.V. (2018). Realizatsiia modeli formuvannia v maibutnikh fakhivtsiv z tovaroznavstva ta komertsiiinoyi diialnosti kultury profesiinoho dialohu zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii [Implementation of a model of formation of a culture of professional dialogue in future specialists in commodity science and commercial activity by means of information and communication technologies]. *Visnyk universytety imeni Alfreda Nobelia. Pedagogical sciences*, 1(15), 38–41 [in Ukrainian].

6. Ryabova, Yu.M. (2017). Pedagogical conditions as a component of preparation for professional activity in a multinational environment]. *Naukovi pratsi. Pedagogika.-Scientific works. Pedagogy*, 291, Vol. 303, 38–41 [in Ukrainian].

7. Shevel, B.O. (2011) Formuvannia fakhovykh kompetentnosti maibutnikh inzheneriv-pedahohiv zasobamy informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii: dys. ... d-ra ped. nauk [Formation of professional competences of future engineers-pedagogues by means of information and communication technologies]: dissertation candidate of pedagogical sciences: 13.00.04; National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine. Kyiv, 255 p. [in Ukrainian].

© О. Р. Онишко, 2024

Оглядова стаття

Надійшла до редакції 12.12.2024

Прийнято до публікації 18.12.2024